

Wegomlegging N355 Zuidhorn

**Toetsingsadvies over het milieueffectrapport en de
aanvulling daarop**

7 februari 2007 / rapportnummer 1599-87

commissie voor de milieueffectrapportage

Provinciale Staten van Groningen
Postbus 610
9700 AP Groningen

uw kenmerk
2006-10495

uw brief
6 juni 2006

ons kenmerk
1599-90/Mn/ks

onderwerp
Toetsingsadvies over het MER Wegomleg-
ging N355 Zuidhorn en de aanvulling
daarop

doorkiesnummer
(030) 234 76 03

Utrecht,
7 februari 2007

Geachte Statenleden,

Met bovengenoemde brief stelde u de Commissie voor de milieueffectrapportage (m.e.r.) in de gelegenheid een toetsingsadvies uit te brengen over een milieueffectrapport (MER) ten behoeve van de besluitvorming over Wegomlegging N355 Zuidhorn en de aanvulling daarop. Overeenkomstig artikel 7.26 van de Wet milieubeheer (Wm) bied ik u hierbij het advies van de Commissie aan.

De Commissie hoopt met haar advies een constructieve bijdrage te leveren aan de besluitvorming. Zij zal graag vernemen hoe u gebruik maakt van haar aanbevelingen. Dit houdt in dat de Commissie graag het (ontwerp)besluit en de evaluatiedocumenten krijgt toegestuurd.

Hoogachtend,

dr.ir. G. Blom
Voorzitter van de werkgroep m.e.r.
Wegomlegging N355 Zuidhorn

Postadres Postbus 2345
3500 GH UTRECHT
Bezoekadres Arthur van Schendelstraat 800
Utrecht

telefoon (030) 234 76 66
telefax (030) 233 12 95
e-mail mer@eia.nl
website www.commissiemer.nl

Toetsingsadvies over het milieueffectrapport Wegomlegging N355 Zuidhorn en de aanvulling daarop

Advies op grond van artikel 7.26 van de Wet milieubeheer over het milieueffectrapport over Wegomlegging N355 Zuidhorn en de aanvulling daarop,

uitgebracht aan de Provinciale Staten van Groningen door de Commissie voor de milieueffectrapportage; namens deze

de werkgroep m.e.r.
Wegomlegging N355 Zuidhorn,

de secretaris

drs. R. Meeuwsen

de voorzitter

dr.ir. G. Blom

Utrecht, 7 februari 2007

INHOUDSOPGAVE

1. INLEIDING	1
2. OORDEEL OVER HET MER	2
3. TOELICHTING OP HET OORDEEL	2
3.1 Bandbreedte van de alternatieven	2
3.2 Meest milieuvriendelijke alternatief	3
3.3 Effectbepaling	4

BIJLAGEN

1. Brief van het bevoegd gezag d.d. 6 juni 2006 waarin de Commissie in de gelegenheid wordt gesteld om advies uit te brengen
 - 1a. Brief van het bevoegd gezag d.d. 13 september 2006 waarin uitstel wordt verleend voor het uitbrengen van het advies
 - 1b. Brief van het bevoegd gezag d.d. 11 januari 2007 waarin uitstel wordt verleend voor het uitbrengen van het advies
2. Kennisgeving in Kennisgeving van het milieueffectrapport in Staatscourant, Dagblad van het Noorden, het Westerkwartier d.d. 7 juni 2007
 - 2a. Kennisgeving van de inspraakavond van het milieueffectrapport in Staatscourant, Dagblad van het Noorden, het Westerkwartier d.d. 28 juni 2007
3. Projectgegevens
4. Lijst van inspraakreacties en adviezen
5. Memo aan het bevoegd gezag d.d. 27 juli 2006

1. INLEIDING

De provincie Groningen is voornemens de hoofdwegenstructuur in Zuidhorn te verbeteren door een wegomlegging van de N355 om Zuidhorn en eventueel om Noordhorn te realiseren. De omlegging wordt gerealiseerd in combinatie met de vernieuwing van de brug over het Van Starckenborghkanaal. Om het milieubelang een volwaardige plaats in de besluitvorming te geven heeft het College van Gedeputeerde Staten een milieueffectrapport (MER) opgesteld. Voor de aanleg van een nieuwe wegverbinding is een partiële herziening van het Provinciaal OmgevingsPlan (POP) noodzakelijk. Gedeputeerde Staten van de provincie Groningen is initiatiefnemer, Provinciale Staten van de provincie Groningen treedt op als bevoegd gezag.

De initiatiefnemer heeft in het MER een aantal alternatieven onderzocht. Hierin komen de volgende keuzes aan bod:

- oostelijke omlegging Zuidhorn;
- oostelijke omlegging Noordhorn;
- kruising van Starckenborghkanaal met een brug of aquaduct;
- inpassingsmaatregelen;
- maatregelen voor het kruisend (langzaam) verkeer;
- mitigerende maatregelen.

De Commissie heeft kennis genomen van de inspraakreacties en adviezen¹, die zij van het bevoegd gezag heeft ontvangen. Het advies is opgesteld door een werkgroep van de Commissie voor de milieueffectrapportage² (m.e.r.). De werkgroep treedt op namens de Commissie voor de m.e.r. en wordt verder in dit advies 'de Commissie' genoemd.

Op grond van artikel 7.26, lid 1 van de Wm toetst de Commissie:

- aan de richtlijnen van het MER, zoals vastgesteld op 9 november 2005;
- op eventuele onjuistheden;
- aan de wettelijke regels voor de inhoud van een MER³.

Tijdens de toetsing inventariseert de Commissie eerst of er tekortkomingen zijn in het voldoen aan de wettelijke vereisten en de richtlijnen en gaat zij na welke onderdelen van het MER in aanmerking komen voor een positieve vermelding. Vervolgens beoordeelt de Commissie de ernst van de tekortkomingen. Daarbij staat de vraag centraal of de benodigde informatie aanwezig is om het milieubelang een volwaardige plaats te geven bij het besluit over de partiële herziening van het Provinciaal OmgevingsPlan (POP) voor de wegomlegging Zuidhorn. Is dat naar haar mening niet het geval dan betreft het een *essentiële tekortkoming*. De Commissie zal dan adviseren tot een aanvulling. Overige tekortkomingen worden in het toetsingsadvies opgenomen, voor zover ze kunnen worden verwerkt tot duidelijke aanbevelingen voor het bevoegde gezag. Deze werkwijze impliceert dat de Commissie zich in het advies tot hoofdzaken beperkt en niet ingaat op onjuistheden of onvolkomenheden van ondergeschikt belang.

Het MER heeft niet samen met het ontwerp-besluit ter visie gelegen. Door het ontbreken van het ontwerp-besluit heeft de Commissie niet kunnen beoorde-

¹ Zie bijlage 4 voor een lijst hiervan.

² Zie bijlage 3 voor de samenstelling van de werkgroep en andere projectgegevens.

³ Wm, artikel 7.10

len of het MER inderdaad aan het besluit ten grondslag kan liggen. Wanneer het bevoegde gezag daarover twijfelt, of wanneer er bij de ter visie legging van het ontwerp-besluit nog relevante inspraak over het MER naar voren komt, kan het bevoegde gezag overwegen advies van de Commissie te vragen.

- De Commissie adviseert om bij de publicatie van het ontwerp-besluit het MER met de aanvulling ter visie te leggen.

2. OORDEEL OVER HET MER

De Commissie is van oordeel dat **de essentiële informatie in het MER en de aanvulling daarop aanwezig** is.

De Commissie constateerde bij de toetsing van het MER enkele tekortkomingen in de informatie, die zij essentieel acht om het milieu een volwaardige plaats te geven in de besluitvorming. De Commissie heeft de initiatiefnemer op 6 september 2006 gevraagd een toelichting te geven op deze essentiële tekortkomingen en de ontbrekende informatie op te nemen in een aanvulling. In een memo⁴ zijn de geconstateerde tekortkomingen verwoord.

De essentiële tekortkomingen hebben betrekking op:

- de bandbreedte van de alternatieven;
- het meest milieuvriendelijke alternatief (mma);
- de effectbepaling.

Op 9 januari 2007 heeft de Commissie de 'Aanvulling MER Wegomlegging Zuidhorn' ontvangen.

In de aanvulling is de bandbreedte van de alternatieven herzien. De effectscores zijn aangepast en worden duidelijk toegelicht. Door deze aanpassingen is een goede effectvergelijking van de alternatieven mogelijk. De Commissie constateert dat de initiatiefnemer de totstandkoming van het mma heeft onderbouwd, maar dat de gekozen beoordelingsmethodiek voor discussie vatbaar is.

3. TOELICHTING OP HET OORDEEL

3.1 Bandbreedte van de alternatieven

MER

De Commissie constateerde dat de alternatieven 1 (Omlegging Oostergast) en 2 (Van Starckenborghkanaal Zuid) niet aan de randvoorwaarden voldoen, maar desondanks in de effectvergelijking worden meegenomen. Daarnaast denkt de Commissie dat een combinatiealternatief van alternatief 1 en 2 mogelijk probleemoplossend kan zijn. Deze optie bespreekt het MER niet.

⁴ Zie bijlage 5.

Aanvulling

In de aanvulling geeft de initiatiefnemer aan dat alternatief 1 en 2 inderdaad bij nader inzien niet voldoen aan de randvoorwaarden. De alternatieven 1 en 2 zijn daarom ook niet meer weergegeven in de overzichtstabel effecten.

Een combinatie van de alternatieven 1 en 2 heeft volgens de initiatiefnemer stedenbouwkundige en verkeerskundige bezwaren. Daarnaast blijft er onvoldoende ruimte over voor woningbouw en is er onvoldoende hergebruik van de grond uit het gronddepot (de grondbalans is niet gesloten). De Commissie merkt daarbij op dat er bij alternatief 3 (Oostelijke omlegging Zuidhorn met aquaduct) ook geen sprake is van hergebruik van de grond uit het gronddepot.

- De Commissie concludeert dat de bandbreedte van realistische alternatieven in het MER en de aanvulling voldoende zijn onderzocht.

3.2 Meest milieuvriendelijke alternatief

MER

In het MER heeft de initiatiefnemer het mma geselecteerd op basis van doelbereik, toekomstbestendigheid en stedenbouwkundige kwaliteit. Initiatiefnemer komt hiermee uit op alternatief 5B. Op 11 milieuaspecten scoort dit alternatief echter zeer negatief. De selectie van het mma is niet gebaseerd op milieuvriendelijke alternatieven en varianten, uitgaande van de score op milieuaspecten zoals natuur, landschap, geomorfologie, cultuurhistorie, archeologie en grondwater. De Commissie heeft derhalve geadviseerd bij de keuze voor het mma uit te gaan van de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming en/of verbetering van het milieu.

Aanvulling

Na overleg met de Commissie heeft de initiatiefnemer in de aanvulling een omgevingsgericht en een mensgericht mma uitgewerkt.

De initiatiefnemer kiest alternatief 3A als **omgevingsgericht mma**, omdat dit alternatief het vaakst als hoogste scoort op de aspecten natuur, landschap, geomorfologie, cultuurhistorie, archeologie, grondwater, bodem en oppervlaktewater.

De initiatiefnemer kiest alternatief 5B als **mensgericht mma**, omdat dit alternatief het vaakst als hoogste scoort op de aspecten verkeersveiligheid, verkeersleefbaarheid/barrièrewerking, geluid, externe veiligheid, sociale aspecten, wonen en werken, landbouw en recreatie.

De Commissie is van mening dat de gekozen beoordelingsmethodiek (d.i. de keuze van relevante aspecten en gewichtsfactoren) voor discussie vatbaar is. Bij een andere beoordelingsmethodiek komen andere alternatieven als mma naar voren. Wanneer bijvoorbeeld alle aspecten, met uitzondering van de functionele verkeerskundige aspecten, gelijkwaardig worden meegewogen, dan komt alternatief 4A als mma naar voren.

- Gezien het feit dat toepassing van verschillende beoordelingsmethodieken leidt tot verschillende keuzes voor het mma, adviseert de Commissie in het verdere besluitvormingsproces een gevoeligheidsanalyse uit te voeren, met als doel tot een evenwichtiger keuze van het mma te komen.

3.3 Effectbepaling

MER

De effectenbeschrijvingen van het merendeel van de milieuaspecten zijn kwalitatief en beschrijvend weergegeven. Een aantal effectscores is niet navolgbaar. In de effecttabel zijn aspecten opgenomen die niet onderscheidend zijn. Hierdoor is het een onoverzichtelijke tabel.

Voor een aantal aspecten wordt hier kort ingegaan op de kritiek op de effectbeschrijving in het MER⁵.

Bij landschap worden verschillende aspecten bij elkaar gevoegd. Daardoor ontstaan uitkomsten die niet correct zijn en waar kanttekeningen bij zijn te plaatsen.

De initiatiefnemer telt bij de effectbepaling voor natuur verschillende soortgroepen dieren bij elkaar op. Dit maakt de beoordeling moeilijk navolgbaar. De lengte van het traject komt daarnaast onvoldoende in de beoordeling tot uitdrukking.

Bij de effecten op geomorfologie en cultuurhistorie mist de Commissie de relatie met de lengte van de doorsnijding.

Volgens het MER zou de grondwaterstandverlaging in intermediaire gebieden veel minder effect hebben dan in infiltratie- of kwelgebieden. De Commissie is niet overtuigd dat de effecten op water en bodem in die gebieden kleiner zouden zijn.

De grote afwijking in scores 'verandering geluidbelast gebied', zijn volgens de Commissie niet te verklaren gezien het minimale verschil van de alternatieven.

Aanvulling

De initiatiefnemer gaat in de aanvulling in op de opmerkingen van de Commissie. De scores voor het aspect water en bodem, cultuurhistorie en natuur zijn nader toegelicht en worden nu navolgbaar uitgelegd. De effectvergelijkingen worden toegelicht en daar waar nodig zijn fouten hersteld of scores verbeterd. Het gemis aan een goede beschrijving van de geomorfologie bij het aspect landschap is ondervangen door het criterium aantasting visueel-ruimtelijke structuur aan de effectbeschrijving toe te voegen.

De overzichtstabel effecten in de aanvulling is nu overzichtelijk en bevat geen aspecten meer, die niet onderscheidend zijn.

- De Commissie concludeert dat met de effectbeschrijving uit de aanvulling voldoende informatie aanwezig is voor de vergelijking van de alternatieven.

⁵ Voor een uitgebreide beschrijving zie bijlage 5.

BIJLAGEN

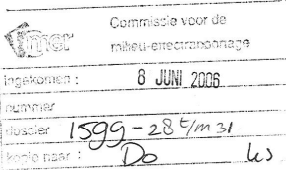
bij het toetsingsadvies over het milieueffectrapport
Wegomlegging N355 Zuidhorn en de aanvulling daarop

(bijlagen 1 t/m 5)

BIJLAGE 1

Brief van het bevoegd gezag d.d. 6 juni 2006 waarin de Commissie in de gelegenheid wordt gesteld om advies uit te brengen

	provincie groningen Afdeling Verkeer & Vervoer Postbus 610 9700 AP Groningen <small>Correspondentie uitsluitend richten aan het postadres</small>	Bezoekadres: Sint Jansstraat 4 Groningen Tel. 050 - 316 46 74 Fax. 050 - 316 49 91 E-mail: info@provinciegroningen.nl
---	--	--

	Commissie voor de m.e.r. T.a.v. F. Dotinga Postbus 2345 3500 GH UTRECHT
---	--

Nr.: 2006-10495
Groningen, 6 juni 2006

Behandeld door : Woudstra, F.
Telefoonnummer : (050) 3164496
Bijlage : 2
Onderwerp : M.e.r. wegomlegging Zuidhorn;
bekendmaking en ter inzage legging Milieueffectrapport (MER)

Geachte heer, mevrouw,

Hierbij ontvangt u 8 exemplaren van het Milieueffectrapport (MER) van de m.e.r.-procedure wegomlegging Zuidhorn. Het MER is 30 mei door het college van Gedeputeerde Staten vastgesteld. Aanleiding voor het starten van deze m.e.r.-procedure zijn een aantal ontwikkelingen die rond Zuidhorn spelen waaronder de vaarwegverruiming Lemmer-Delfzijl en de planontwikkeling van de nieuwe woonwijk De Oostrand in Zuidhorn.

De inspraakprocedure loopt van 9 juni 2006 tot en met 21 juli 2006. Bijgevoegd ter kennisgeving de advertentietekst.

Procedureel gezien dient u het toetsingsadvies op dit MER binnen vijf weken na het einde van de inspraak uit te brengen. In verband met de zomervakantie stel ik voor deze periode met twee weken te verlengen. Ik verzoek u daarom voor 8 september 2006 het toetsingsadvies uit te brengen.

Mocht u vragen hebben, dan kunt u contact opnemen met dhr. H. Roelofs (050-316 4090) van de afdeling Milieutoezicht.

Ik vertrouw er op u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
Namens Gedeputeerde Staten van de provincie,

R. Schoonbeek
Hoofd afdeling Verkeer en Vervoer

IB-04-VV-002

De provincie Groningen werkt volgens normen die zijn vastgelegd in een handvest voor dienstverlening. Dit handvest vindt u op onze website of kunt u opvragen bij de afdeling Communicatie en Kabinet, Publicatievoorzichting: 050 - 316 41 60

BIJLAGE 1a

Brief van het bevoegd gezag d.d. 13 september 2006 waarin uitstel wordt verleend voor het uitbrengen van het advies

	provincie groningen Afdeling Verkeer & Vervoer Postbus 610 9700 AP Groningen <small>Correspondentie uitsluitend richten aan het postadres</small>	Bezoekadres: Sint Jansstraat 4 Groningen Tel. 050 - 316 46 74 Fax. 050 - 316 49 91 E-mail: info@provinciegroningen.nl
---	--	--

	Commissie voor de milieu-effectrapportage	Commissie voor de m.e.r. T.a.v. R. Meeuwsen Postbus 2345 3500 GH Utrecht
ingekomen :	11-5-SEP-2006	
nummer		
dossier	1599 - 55	
kopie naar :	M. K.	

Nr.: 2006-16379 Groningen, 13 september 2006

Behandeld door : Woudstra, F.
Telefoonnummer : (050) 3164496
Onderwerp : Uitstel toetsingsadvies Milieueffectrapport wegomlegging Zuidhorn

Geachte heer Meeuwsen,

In mijn brief van 6 juni 2006 (kenmerk: 2006-10495) heeft u het Milieueffectrapport (MER) ontvangen. De inspraakperiode liep van 9 juni 2006 tot en met 21 juli 2006. In verband met de zomervakantie heb ik u verzocht het toetsingsadvies voor 8 september 2006 uit te brengen.

Op 6 september 2006 heeft een vooroverleg plaatsgevonden tussen uw commissie en de opsteller/initiatiefnemers van het MER. Hieruit is naar voren gekomen dat uw commissie nog diverse vragen beantwoord wil hebben voor u met een toetsingsadvies komt. Afgesproken is het toetsingsadvies uit te stellen zodat u de extra informatie bij het toetsingsadvies kunt betrekken. Het is op dit moment nog niet duidelijk wanneer dit gereed is.

Mocht u vragen hebben, dan kunt u contact opnemen met dhr. H. Roelofs (050-316 4090) van de afdeling Milieutoezicht.

Ik vertrouw er op u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
Namens Gedeputeerde Staten van de provincie,

R. Schoonhey
Hoofd afdeling Verkeer en Vervoer

18-okt-2002

De provincie Groningen werkt volgens normen die zijn vastgelegd in een handvest voor dienstverlening. Dit handvest vindt u op onze website of kunt u opvragen bij de afdeling Communicatie en Kabinet, Publiekvoorlichting: 050 - 316 41 60

BIJLAGE 1b

Brief van het bevoegd gezag d.d. 11 januari 2007 waarin uitstel wordt verleend voor het uitbrengen van het advies

 provincie groningen	Commissie voor de milieu-effectrapportage
	Regenkomst: 12 JAN. 2007
bezoekadres: St. Janstraat 4	Opsteller:
postadres: Postbus 610 9700 AP Groningen	Dossier: 1599-71
algemeen telefoonnr.: 050 316 49 11	Bev. Bevoegd: ks
algemeen faxnr.: 050 316 49 33	Commissie voor de m.e.r. T.a.v. R. Meeuwsen Postbus 2345 3500 GH UTRECHT
www.provinciegroningen.nl info@provinciegroningen.nl	

Nr.:2006-22.552c/2/A.10, BW Groningen, 11 JAN. 2007

Behandeld door : Woudstra, F.
Telefoonnummer : (050) 316 4496

Onderwerp : Toetsingsadvies Milieueffectrapport wegomlegging
Zuidhorn 1599

Geachte heer Meeuwsen,

In onze brief van 13 september 2006 (kenmerk: 2006-22552) hebben wij u verzocht het toetsingsadvies uit te stellen. Met de bijgevoegde aanvullingen op het MER wil ik u vragen uiterlijk 7 februari 2007 uw toetsingsadvies af te geven.

Mocht u vragen hebben, dan kunt u contact opnemen met de heer H. Roelofs (050-316 4090) van de afdeling Milieutoezicht.

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
Gedeputeerde Staten van provincie Groningen:

, voorzitter.
, secretaris.

06-HB-SG-001

De provincie Groningen werkt volgens de principes van de Wet op de Openbaarheid van Bestuur. De handtekening wordt u op onze website of kunt u opvragen bij de afdeling Communicatie of Bureau. Publicatieverplichting: 030 218110

BIJLAGE 2

Kennisgeving van het milieueffectrapport in Staatscourant, Dagblad van het Noorden, het Westerkwartier d.d. 7 juni 2007

KENNISGEVING MILEU-EFFECTRAPPORT

Milieu-effectrapportage ten behoeve van Project wegomlegging Zuidhorn

De provincie Groningen is momenteel bezig met het verbeteren van de hoofdwegenstructuur in Zuidhorn door een eventueel nieuw aan te leggen wegomlegging om Zuidhorn en Noordhorn in combinatie met de vernieuwing van de brug in de N355 over het Van Starckenborghkanaal.

Voor de eventuele aanleg van een nieuwe wegverbinding is een partiële herziening van het Provinciaal Omgevingsplan (POP) noodzakelijk, waarbij het tracé op de functiekaart wordt opgenomen. Om het milieubelang een volwaardige plaats in de besluitvorming over een wegomlegging te geven heeft het college van gedeputeerde staten besloten om een vrijwillige m.e.r.-procedure te doorlopen.

Bevoegd gezag in deze m.e.r.-procedure is Provinciale Staten van de provincie Groningen.

Procedure

De provincie Groningen heeft, met inachtneming van de vastgestelde richtlijnen, een Milieu Effect Rapport (MER) opgesteld. In het MER zijn de milieu-effecten van een aantal alternatieven en daarbij behorende varianten beschreven en met elkaar vergeleken. Het vorenstaande heeft geresulteerd in:

- Een ontwerp-besluit tot partiële herziening van het Provinciaal Omgevingsplan inhoudend een ontwerp-tracékeuze voor de omlegging van de N355 met het daarbij behorende MER.

Terinzagelegging

Het MER met het daarbij behorend ontwerp-besluit aangaande de tracékeuze liggen vanaf 9 juni t/m 21 juli 2006 tijdens kantooruren ter inzage bij de provincie Groningen, afdeling Milieutoezicht, St. Jansstraat 4 (kamer D116) te Groningen en bij de Algemene Service Balie van het gemeentehuis te Zuidhorn, dagelijks geopend van 09.00 - 12.30 uur, op maandag, woensdag en donderdag van 13.30 - 16.30 uur en op maandagavond van 18.00 - 19.30 uur.

Een exemplaar van het m.e.r. is verkrijgbaar bij de afdeling Beton- en Waterbouw door overmaking van € 5,- voor een zwart-wit exemplaar en € 23,- voor een kleurenexemplaar op rekening nummer 3453590 ten name van Provincie Groningen Wegen en Kanalen te Groningen onder vermelding van m.e.r. Zuidhorn.

Inspraak

Tot en met 21 juli 2006 kunnen door een ieder schriftelijk zienswijzen met betrekking tot het ontwerp-besluit en het MER worden ingediend bij Gedeputeerde Staten van de provincie Groningen, ter attentie van dhr. F. Woudstra, postbus 610, 9700 AP te Groningen.

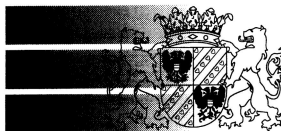
Voorts wordt op 4 juli 2006 om 17.00 uur in zaal Balk te Zuidhorn een openbare inspraakbijeenkomst gehouden. Tijdens deze bijeenkomst zal een toelichting worden gegeven op het ontwerp-besluit, de procedure en het MER. Tevens zal een ieder in de gelegenheid worden gesteld mondeling zijn of haar mening over het vorenstaande aan vertegenwoordigers van het bevoegd gezag kenbaar te maken.

Inlichtingen

Voor nadere informatie kunt u zich wenden tot dhr. H.R. Roelofs, tel. 050-3164090 of dhr. F. Woudstra, tel. 050-3164496.

BIJLAGE 2a

Kennisgeving van de inspraakavond van het milieueffectrapport in Staatscourant, Dagblad van het Noorden, het Westerkwartier d.d. 28 juni 2007

provincie groningen

inspraakavond mer wegomlegging zuidhorn

De Rijksweg N355 zorgt ter hoogte van Noordhorn en Zuidhorn voor de nodige problemen. De drukke provinciale weg scheidt beide dorpskernen van elkaar, wat ten koste gaat van de veiligheid, de ruimtelijke samenhang en de leefbaarheid. Daarnaast zorgt de vaak geopende brug over het Van Starckenborghkanaal voor veel files en verkeersonveilige situaties. Onder andere voor deze knelpunten moet een oplossing worden gezocht. Daarom besloten Gedeputeerde Staten van Groningen tot het starten van een vrijwillige m.e.r.- procedure.

Het m.e.r. rapport is inmiddels gereed en ligt tot en met 21 juli 2006 ter inzage bij de provincie Groningen (afdeling Milieutoezicht, St. Jansstraat 4, kamer D 116) en de gemeente Zuidhorn (gemeentehuis, Algemene Service Balie). U kunt hierop schriftelijk reageren bij Gedeputeerde Staten van Groningen, t.a.v. dhr. F. Woudstra, Postbus 610, 9700 AP Groningen.

Inspraakavond

Daarnaast wordt op 4 juli aanstaande vanaf 20.00 uur een openbare inspraakavond georganiseerd in Zaal Balk in Zuidhorn. Tijdens deze inspraakavond wordt onder andere een toelichting gegeven op het MER en is er gelegenheid tot reageren. De zaal is open vanaf 19.30 uur, het programma start om 20.00 uur en eindigt om 22.00 uur.

(LET OP: Het tijdstip van deze avond is verschoven van 17.00 uur naar 20.00 uur.)

U bent van harte uitgenodigd aanwezig te zijn bij deze inspraakavond.

Nadere informatie?

Neem contact op met dhr. F. Woudstra (050-316 44 96) of dhr. H.R. Roelofs (050- 316 40 90) van de provincie Groningen.

Of kijk op www.provinciegroningen.nl (Informatiebalie-publicaties).

BIJLAGE 3

Projectgegevens

Initiatiefnemer: Gedeputeerde Staten van Groningen

Bevoegd gezag: Provinciale Staten van Groningen

Besluit: Partiële herziening van het Provinciale Omgevingsplan

Categorie Gewijzigd Besluit m.e.r. 1994: C00.2

Activiteit: Verbetering van de passage van de weg met het Van Starckenborghkanaal en wegomlegging.

Procedurele gegevens:

kennisgeving startnotitie: 25 april 2004

richtlijnenadvies uitgebracht: 28 juni 2005

richtlijnen vastgesteld: 9 november 2005

kennisgeving MER: 9 juni 2006

toetsingsadvies uitgebracht: 7 februari 2007

Bijzonderheden: Gedeputeerde Staten van Groningen willen de provinciale weg N355 bij Zuidhorn omleggen. Redenen hiervoor zijn de noodzakelijke verbetering van de passage met het Van Starckenborghkanaal en de plannen voor woningbouw aan de oostzijde van Zuidhorn. Voor de wegomlegging is een partiële herziening van het Provinciale Omgevingsplan door Provinciale Staten vereist.

De Commissie vraagt in haar richtlijnenadvies aandacht voor een heldere probleemstelling, de technische vereisten vanuit het scheepvaartbeleid (kanaalverruiming), het oplossend vermogen voor verkeer van mogelijke alternatieve tracés en de effecten op geomorfologie, openheid en landschapsbeleving.

De initiatiefnemer heeft in het MER een aantal alternatieven onderzocht. Hierin komen de volgende keuzes aan bod:

- oostelijke omlegging Zuidhorn;
- oostelijke omlegging Noordhorn;
- kruising van Starckenborgkanaal met een brug of aquaduct;
- inpassingsmaatregelen;
- maatregelen voor het kruisend (langzaam) verkeer;
- mitigerende maatregelen.

De Commissie constateerde bij de toetsing van het MER enkele tekortkomingen in de informatie, die zij essentieel acht om het milieu een volwaardige plaats te geven in de besluitvorming. De Commissie heeft de initiatiefnemer op 6 september 2006 gevraagd een toelichting te geven op deze essentiële tekortkomingen en de ontbrekende informatie op te nemen in een aanvulling. De essentiële tekortkomingen hebben betrekking op:

- de bandbreedte van de alternatieven;
- het meest milieuvriendelijke alternatief (mma);
- de effectbepaling.

Op 9 januari 2007 heeft de Commissie de 'Aanvulling MER Wegomlegging Zuidhorn' ontvangen.

In de aanvulling is de bandbreedte van de alternatieven herzien. De effectscores zijn aangepast en worden duidelijk toegelicht. Door deze aanpassingen is een goede effectvergelijking van de alternatieven mogelijk. De Commissie constateert dat de initiatiefnemer de totstandkoming van het mma heeft onderbouwd, maar dat de gekozen beoordelingsmethodiek voor discussie vatbaar is.

Samenstelling van de werkgroep:

dr. ir. G. Blom (voorzitter)

dr. F.H. Everts

ir. H. Otte

dr. ir. J. Hoeks

Secretaris van de werkgroep:

drs. R. Meeuwsen

BIJLAGE 4

Lijst van inspraakreacties en adviezen

nr.	datum	persoon of instantie	plaats	datum van ontvangst Cie. m.e.r.
1.	20060403	Stichting Behoud Rietdal Noordhorn	Noordhorn	20060726
2.	20060627	Rijksdienst voor het Bodemkundig Bodemonderzoek	Amersfoort	20060726
3.	20060526	Klankboordgroep vertegenwoordiging van Vereniging van Dorpsbelangen Noordhorn	Noordhorn	20060726
4.	20060530	Stichting Behoud Rietdal Noordhorn	Noordhorn	20060726
5.	20060703	J.I.M. Altenburg	Noordhorn	20060726
6.	20060706	H. de Jong	Noordhorn	20060726
7.	20060706	H. Boersma	Noordhorn	20060726
8.	20060707	Gemeente Zuidhorn	Zuidhorn	20060726
9.	20060705	W. Wieringa	Noordhorn	20060726
10.	20060709	G.C.G. Dompeling-de Klerk en J. Dompeling	Noordhorn	20060726
11.	20060707	T. Meestringa	Den Ham Gn.	20060726
12.	20060712	Ing. J. Visser	Noordhorn	20060726
13.	20060712	Drs. V. Kleine	Noordhorn	20060726
14.	20060711	E.K. Vogel	Noordhorn	20060726
15.	20060711	Ing. G.T. Zandbergen	Noordhorn	20060726
16.	20060712	Waterschap Noorderzijlvest	Groningen	20060726
17.	20060711	P. Kruizinga	Noordhorn	20060726
18.	20060711	G. Rodenboog	Noordhorn	20060726
19.	20060714	M. de Boer	Den Ham Gn.	20060726
20.	20060714	Familie Rozema		20060726
21.	20060716	J.H. Potze	Den Ham Gn.	20060726
22.	20060716	Prof.dr. M. Kleibrink	Noordhorn	20060726
23.	20060712	H.G. Huizing	Noordhorn	20060726
24.	20060717	J.C. Westrate	Noordhorn	20060726
25.	20060715	W. Zuiderveld	Noordhorn	20060726
26.	20060715	S. de Ven	Den Ham Gn.	20060726
27.	20060716	J. Blaauw	Noordhorn	20060726
28.	20060717	P.L.C. Niemeijer	Noordhorn	20060726
29.	20060717	Gemeente Zuidhorn	Zuidhorn	20060726
30.	20060715	E.J. Sap-Jongkees	Noordhorn	20060726
31.	20060718	R. Kooi-Kamphuis	Noordhorn	20060726
32.	20060719	Maatschap R.R. Smid & H.J. Smid-Zeldenrust	Noordhorn	20060726
33.	20060717	Fam Lamberts	Noordhorn	20060726
34.	20060718	J. Oostenbrug	Noordhorn	20060726
35.	20060718	J. Smit	Noordhorn	20060726
36.	20060718	J. Boersma	Noordhorn	20060726
37.	20060716	F.H. van Zwol	Zuidhorn	20060726
38.	20060716	F.H. van Zwol	Zuidhorn	20060726
39.	20060717	Vereniging Struktuur	Zuidhorn	20060726
40.	20060718	Vereniging Struktuur	Zuidhorn	20060726

nr.	datum	persoon of instantie	plaats	datum van ontvangst Cie. m.e.r.
41.	20060712	Drs. D.J. van de Bos	Noordhorn	20060726
42.	20060712	A.H. Pstema	Noordhorn	20060726
43.	20060718	J.E. Kinds	Noordhorn	20060726
44.	20060719	L. Rodenhuis	Noordhorn	20060726
45.	20060718	T. Smale	Noordhorn	20060726
46.	20060719	J.S. Wecke	Noordhorn	20060726
47.	20060719	L.S. Salazar Castaño en D. Ferwerda	Noordhorn	20060726
48.	20060717	Tuincentrum Frank Meester, Fixet Noordhorn en Autowascentrum Noordhorn	Noordhorn	20060726
49.	20070719	Overes Advocaten namens J.J.K. Schuiringa en M.A. Schuiringa-Huisman	Groningen	20060726
50.	20070719	Overes Advocaten namens Achterhof Beheer B.V., Koomans-Achterhof Makelaardij B.V. en Koomans International BV	Groningen	20060726
51.	20060718	P.J. Eijgelshoven	Noordhorn	20060726
52.	20060718	S.P.M. Lems	Noordhorn	20060726
53.	20060718	Tuincentrum Frank Meester	Noordhorn	20060726
54.	20060719	Partij van de Arbeid	Zuidhorn	20060726
55.	20060717	J. Geertsema	Noordhorn	20060726
56.	20060717	G.D. Geertsema	Noordhorn	20060726
57.	20060712	B.M. de Vries	Noordhorn	20060726
58.	20060719	W. Baars	Noordhorn	20060726
59.	20060719	Werkgroep "De Brug"	Noordhorn	20060726
60.	20060719	M. Heijnen en A. Brandsma	Noordhorn	20060726
61.	20060719	G. Schuiringa-Steunebrink en G.E. Schuiringa	Zuidhorn	20060726
62.	20060719	K. Th. Ykema Westerhuis	Zuidhorn	20060726
63.	20060710	Initiatiefgroep handtekeningenactie Noorhorn e.o.	Noordhorn	20060726
64.	20060717	A. de Jong	Noordhorn	20060726
65.	20060717	Fam. S. de Weerd	Den Ham gn.	20060726
66.	20060714	Huba Handelonderneming	Noordhorn	20060726
67.	20060714	Huba Hoveniers	Noordhorn	20060726
68.	20060717	P.J. Eijgelshoven	Noordhorn	20060726
69.	20060711	DAS rechtsbijstand namens N.J. Vermüe	Amsterdam	20060726
70.	20060717	P.U. Dijkstra	Noordhorn	20060726
71.	20060717	E. Meijer	Noordhorn	20060726
72.	20060718	P.G. Langebroek en J.M. Langebroek-Lancel	Noordhorn	20060726
73.	20060718	Handelsvereniging Fortuna	Noordhorn	20060726
74.	20060717	H. Straat	Noordhorn	20060726
75.	20060717	drs. B.A. Mulder	Noordhorn	20060726
76.	20060717	Autobedrijf Freddy van der Veen	Noordhorn	20060726
77.	20060717	mr E.R.G. Millenaar	Noordhorn	20060726
78.	20060715	I. van Ringen	Noordhorn	20060726
79.	20060717	A.L. Dijkstra	Noordhorn	20060726
80.	20060717	M.U. Dijkstra	Noordhorn	20060726
81.	20060718	Fam. G. Burgler-Haaksema	Noordhorn	20060726

nr.	datum	persoon of instantie	plaats	datum van ontvangst Cie. m.e.r.
82.	20060718	H. Sminia	Noordhorn	20060726
83.	20060718	Fam. de Jong	Noordhorn	20060726
84.		Wieringa van Hamsterborg Stichting	Zuidhorn	20060726
85.	20060718	L. Dijck	Noordhorn	20060726
86.	20060718	J. Oostenbrug	Noordhorn	20060726
87.	20060719	Stichting Behoud Rietdal	Noordhorn	20060726
88.	20060719	Drs. L. Meijndert en drs. M.C. Meijndert-Boele	Noordhorn	20060726
89.	20060720	K. Trof	Noordhorn	20060726
90.	20060720	M.P. Venema	Noordhorn	20060726
91.	20060720	G.L. Mulder	Noordhorn	20060726
92.	20060719	M. Schijve en W. Havik	Noordhorn	20060726
93.	20060718	J.M. Boersma	Den Ham gn.	20060726
94.	20060719	J.K. de Vries	Noordhorn	20060726
95.	20060719	J. en R. Osinga	Noordhorn	20060726
96.	20060712	M.A. Hulshof	Noordhorn	20060726
97.	20060719	J. Bekooy	Noordhorn	20060726
98.	20060719	Vereniging van Dorpsbelangen Noordhorn	Noordhorn	20060726
99.	20060717	Initiatiefgroep handtekeningenactie Noordhorn e.o.	Noordhorn	20060726
100	20060720	KOKKIK Adviesbureau- en handelsonderneming	Noordhorn	20060726
101	20060719	Mts. Vehof-Woldendorp	Noordhorn	20060726
102	20060720	J.W. Mebius	Noordhorn	20060726
103	20060719	R. de Vries	Noordhorn	20060726
104	20060720	Overes Advocaten namens H.J. Achterhof en D.G. Achterhof-Heemstra	Groningen	20060726
105	20060712	P. Sturm	Noordhorn	20060726
106	20060712	B.A. Heeres en G.A. Huisman	Noordhorn	20060726
107	20060712	Autobedrijf Pijpker vof	Noordhorn	20060726
108	20060718	S.J. Pijl	Noordhorn	20060726
109	20060719	dr. J.J. van Doormaal en drs. E.F. van Doormaal-Stremmlaar	Noordhorn	20060726
110	20060719	drs. R.W. Visser	Noordhorn	20060726
111	20060720	LTO Noord Advies namens S.P. Holtman	Drachten	20060726
112	20060720	I. Brandts Buys	Den Ham gn.	20060726
113	20060714	CNV Vakcentrale namens J. Hamming	Utrecht	20060726
114	20060707	J.T. de Haan	Noordhorn	20060726
115	20060720	G.J en H. Stigter-Offenberg	Noordhorn	20060726
116	20060712	W. Bakker-Ploeg	Noordhorn	20060726
117	20060718	K. Tempel	Noordhorn	20060726
118	20060721	A.J. Stol en J. Westerhof	Den Ham gn.	20060726
119	20060720	H. Ferwerda	Ezinge	20060726
120	20060705	J. van der Veen & C. Kuipers	Noordhorn	20060726
121	20060720	M.L. Wijk	Brittil	20060726
122	20060720	A. Nanninga	Noordhorn	20060726
123	20060720	drs. H.G.L.M. Crombach	Noordhoorn	20060726
124	20060712	M.H. de Vries	Noordhorn	20060726

nr.	datum	persoon of instantie	plaats	datum van ontvangst Cie. m.e.r.
125	20060721	Miliefederatie Groningen	Groningen	20060726
126	20060721	Kienhuis Hoving namens Amedu B.V.	Enschede	20060726
127	20060720	A. Berghuis	Noordhorn	20060726
128	20060709	E.J. Dusseljee	Noordhorn	20060726
129	20060715	Makelaardij en rentmeesterkantoor 'Landgoed' namens C.M. den Besten	Slochteren	20060811
	20060704	Verslag Provinciale Inspraakavond	Zuidhorn	20060726

BIJLAGE 5

Memo aan het bevoegd gezag d.d. 27 juli 2006

MEMO

Van : Roel Meeuwssen, Commissie voor de m.e.r.
Aan : H. Roelofs, provincie Groningen
Datum : 27-7-2006
Onderwerp : MER wegomlegging Zuidhorn
Kenmerk : 1599-42

Geachte heer Roelofs,

De Commissie heeft bij de toetsing van het Milieueffectrapport (MER) wegomlegging Zuidhorn enkele tekortkomingen geconstateerd die zij essentieel acht om het milieubelang een volwaardige rol te kunnen geven in de besluitvorming. De tekortkomingen hebben betrekking op de invulling van de alternatievenvergelijking, het meest milieuvriendelijke alternatief en de effectbepaling.

De Commissie stelt voor deze punten op 6 september tijdens het reeds geplande eindgesprek van 14.00- 15.30 uur in Utrecht te bespreken en het eindgesprek te verschuiven naar een latere datum.

Alternatievenvergelijking

Alternatief 1A, 1B en 2 zijn volgens het MER niet probleemoplossend en voldoen niet aan de uitgangspunten zoals geformuleerd op p. 27. Indien deze alternatieven niet voldoen aan de uitgangspunten dan heeft het geen zin ze mee te nemen in de effectvergelijkingstabel.

De Commissie denkt dat een combinatie van de alternatieven 1 en 2 wel leidt tot een probleemoplossend alternatief. Dit 'combinatie alternatief' volgt ten zuiden van het kanaal het tracé van alternatief 2 en gaat via de nieuwe brug van alternatief 1 richting Noordhorn. De Commissie is echter niet op de hoogte van de technische mogelijkheden van deze variant en vraagt de initiatiefnemer deze suggestie toe te lichten.

Indien dit combinatie alternatief een realistische probleemoplossend alternatief is dan kan dit mogelijk ook het mma zijn, een nieuwe effectvergelijking zal dit moeten uitwijzen. Zie hiervoor ook het volgende punt 'meest milieuvriendelijke alternatief'.

De Commissie concludeert dat de effectvergelijkingstabel onoverzichtelijk is omdat:

- Het mma ontbreekt in de effectvergelijking
- Voor een aantal aspecten de alternatieven niet onderscheidend zijn (alle alternatieven scoren hier 0), deze aspecten kunnen achterwege worden gelaten.

De Commissie adviseert alternatieven die niet probleemoplossend zijn niet op te nemen in de effectvergelijkingstabel en deze tabel aan te passen zodat deze relevante informatie bevat, overzichtelijk is en het mma bevat.

Meest milieuvriendelijke alternatief

Het meest milieuvriendelijke alternatief (mma) moet uitgaan van de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming en/of verbetering van het milieu. De initiatiefnemer heeft het mma geselecteerd op basis van de criteria toekomstbestendigheid en stedenbouwkundige kwaliteit en komt hiermee uit op alternatief 5B. Op 11 criteria zijn de effecten van dit alternatief echter als zeer negatief beoordeeld. De Commissie is van mening dat de selectie van het mma niet is gebaseerd op de belangrijkste milieuaspecten die in dit studiegebied een rol spelen. De Commissie adviseert het mma te selecteren op basis van criteria afgeleid van de aspecten natuur, landschap, geomorfologie, cultuurhistorie, archeologie en grondwater.

Om het mma te kunnen vergelijken met de andere alternatieven moet het ook worden opgenomen in tabel S.2. pagina 10/11.

De Commissie adviseert een mma te ontwikkelen vanuit perspectief van natuur en/of mens en mogelijk kan de suggestie van de Commissie van een combinatie van alternatief 1 en 2 tot nieuwe inzichten leiden en worden overgenomen en als mma worden uitgewerkt.

Effectbepaling

De alternatieven worden met elkaar vergeleken op basis van kwalitatieve scores op de verschillende aspecten. Deze scores zijn gepresenteerd in tabel S.2 pagina 10 en 11. Algemeen concludeert de Commissie dat de effecten van het merendeel van de milieuaspecten kwalitatief en beschrijvend worden weergegeven. Bijvoorbeeld bodem en water, een aspect dat zich goed leent voor een kwantitatieve aanpak, is kwalitatief uitgewerkt. Daarbij komt dat een aantal scores die in de effect tabel zijn opgenomen, voor de Commissie niet navolgbaar zijn. Het gaat om de scores op de volgende aspecten:

- landschap verschillende aspecten worden bij elkaar genomen, waardoor optellingen plaatsvinden waarbij kanttekeningen kunnen worden geplaatst (zie bv. blz. 113). Alternatief 5A scoort (relatief gezien) positief voor het thema landschap, terwijl het over grote afstand de relatie tussen de keileemrug van Noordhorn, de Oude Riet en de kweldereilanden doorsnijdt. In het MER wordt gesteld dat alt. 5 enigszins aansluit bij bestaande patronen in de oude Riet. Daar staat tegenover dat de doorsnijding van de dwarsgradiënt over grote lengte (zie ook blz 174 beschrijving betekenis van deze samenhang) plaatsvindt. Het lijkt erop alsof dit niet in score van 5A is meegenomen. Waarom scoort alternatief 6 wel '---'? Argument zou kunnen zijn dat alt. 6 de bestaande landschapsstructuur doorsnijdt. Maar dat geldt weer in veel grotere mate voor alt 5.

- Natuur: verstoring; het gebied waar alternatief 5 door heen loopt is een belangrijke overwinteringsplaats voor Ganzen. Gezien de score lijkt het alsof dat niet wordt meegenomen.
- De alternatieven die tussen Noord- en Zuidhorn lopen worden negatief beoordeeld omdat ze de relatie tussen beide dorpen aantasten. Dit lijkt wat overdreven, want deze wegen voegen niet veel toe aan de barrière die al door het kanaal wordt gevormd.
- Grondwater en bodem, bij een verlaging van de hoogste grondwaterstanden (GHG) door aanbrengen van een zandcunet met drainage zal de hoogste grondwaterstand dalen, stel bijvoorbeeld met 20 cm, dan zal dat in alle gebieden een effect hebben:
 - in een infiltratiegebied leidt dat tot minder infiltratie
 - in een intermediair gebied zal dat leiden tot kwel
 - in een kwelgebied zal dat leiden tot meer kwel.
- Externe veiligheid, verandering groepsrisico: in de huidige situatie is er geen probleem met groepsrisico, de verkeersintensiteiten veranderen in de toekomst nauwelijks. Het is daarom onduidelijk waarom er in de toekomst wel een verslechtering of verbetering van het groepsrisico plaatsvindt;
- Verkeersafwikkeling: 'wachttijden brug', de effectscore '+++' in alternatief 1B vraagt wel nadere toelichting, dit zou betekenen dat 'altijd omrijden' hier beter is dan 'soms wachten' voor lokaal autoverkeer (pag. 81);
- Verkeersafwikkeling en verkeerssoorten: 'geschiktheid van de route voor landbouwverkeer' : waarom scoort alternatief 2 hier slechter dan de referentie? En waarom scoort alternatief 2 anders dan de referentie voor 'reistijd' en 'wachttijden brug'? Dit *lijkt* samen te hangen met het feit dat er als gevolg van de wijk Oostergast meer verkeer komt in alternatief 2. Deze extra verkeersstroom is onderdeel van de referentie en moet dus ook in het 0-alternatief worden meegenomen;
- Geluid: 'geluidgehinderde woningen', hiervoor geldt hetzelfde als bij voorgaand punt de score '-' voor alternatief 2 ten opzichte van de referentie, terwijl de woonwijk is toch onderdeel is van de referentie;
- Geluid: 'verandering geluidbelast gebied', hoe kan alternatief 1 een kleiner geluidbelast oppervlak hebben terwijl de brug hoger is? Waarom scoort alternatief 2 hier '+++';
- Kosten: het lijkt niet logisch dat alternatief 2, 4a en 5 goedkoper zijn dan het nulalternatief. In de tabel op p. 161 is voor een aantal alternatieven de post grond depot kosten toegevoegd. Elders in het MER staat deze post genoemd als onderdeel van de Autonome ontwikkeling, dit is niet helder;

De Commissie adviseert om de opmerkingen over de effectvergelijking toe te lichten en fouten te herstellen en indien mogelijk en relevant de scores kwantitatief te onderbouwen.

**Toetsingsadvies over het milieueffectrapport
Wegomlegging N355 Zuidhorn en de aanvulling daarop**

Gedeputeerde Staten van Groningen willen de provinciale weg N355 bij Zuidhorn omleggen. Redenen hiervoor zijn de noodzakelijke verbetering van de passage met het Van Starckenborghkanaal en de plannen voor woningbouw aan de oostzijde van Zuidhorn. Voor de wegomlegging is een partiële herziening van het Provinciale Omgevingsplan door Provinciale Staten vereist. Om het milieubelang een volwaardige plaats in de besluitvorming te geven heeft het college van Gedeputeerde Staten ervoor gekozen om een milieueffectrapportage(m.e.r.)-procedure te doorlopen. Het toetsingsadvies van de Commissie voor de milieueffectrapportage gaat in op het milieueffectrapport.

ISBN-10: 90-421-1892-X
ISBN-13: 978-90-421-1892-8